

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

I. ОПИСОВА ЧАСТИНА

Для надання наукового висновку надійшло звернення судді Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Баранець О.М., у якому поставлені такі питання:

1. Чи можна вважати спостережну раду та наглядову раду тотожними (однаковими) органами управління акціонерним товариством в розумінні положень Закону України «Про господарські товариства» (в редакціях як до 20 червня 2007 року, так після цієї дати), Цивільного кодексу України та Закону України «Про акціонерні товариства»?

1.1. Яким чином слід тлумачити положення частини першої статті 160 Цивільного кодексу України (в редакції, що набули чинності з 01 січня 2004 року), положення підпункту 27 пункту 6 розділу I у сукупності з пунктом 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» № 997- V від 27 квітня 2007 року та застосовувати ці положення закону до акціонерних товариств, створених до набрання ним чинності, в яких вже була створена спостережна рада:

- як те, що цей закон передбачає створення такого нового органу як «наглядова рада» та з моменту набрання чинності цим Законом в такому акціонерному товаристві (створеному до набрання ним чинності, в якому вже була створена спостережна рада) створюється новий орган «наглядова рада» замість «спостережної ради»?

чи

- як те, що цей закон не передбачає створення такого нового органу як «наглядова рада», а стосується лише зміни назви такого вже створеного в акціонерному товаристві органу як «спостережна рада», та з моменту набрання чинності цим Законом таке акціонерне товариство має привести свій статут в частині, що стосується спостережної ради, у відповідність із Законом України № 997-У від 27 квітня 2007 року шляхом внесення змін до статуту в назві цього органу?

1.2. Яким чином слід тлумачити положення розділу VIII «Наглядова рада акціонерного товариства» у сукупності з пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній станом на дату набрання чинності цим законом) та застосовувати ці положення закону до акціонерних товариств, створених до набрання цим законом чинності, в яких вже була створена спостережна / наглядова рада:

- як те, що з моменту набрання чинності цим Законом в такому акціонерному товаристві (створеному до набрання ним чинності, в якому вже була створена спостережна рада) створюється новий орган «наглядова рада» у порядку, передбаченому цим Законом?

чи

- як те, що з набуттям чинності цим законом в акціонерному товаристві, створеному до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», в якому вже створена спостережна чи наглядова рада, такий новий орган, як «наглядова рада» не створюється, а товариство з моменту набрання чинності цим Законом лише має привести свій статут в частині, що стосується спостережної і наглядової ради, у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства»?

1.3. Чи передбачає Закон України «Про акціонерні товариства» припинення (ліквідацію, реорганізацію) в акціонерних товариствах, створених до набрання чинності цим законом, такого створеного у товаристві відповідно до вимог попереднього законодавства органу як «спостережна рада» чи «наглядова рада» з одночасним створенням у відповідності до Закону України «Про акціонерні товариства» нового органу «наглядова рада»?

2. Який порядок виникнення та припинення повноважень членів спостережної і наглядової ради акціонерного товариства був передбачений Законом України «Про господарські товариства» та Законом України «Про акціонерні товариства», чинними у період з 23 січня 2004 року - дати обрання загальними зборами Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» членів спостережної ради до 08 лютого 2016 року - дати прийняття спостережною радою Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» спірних у справі № 921/67/19 рішень?

2.1. Чи був визначений цими законами, чинними у зазначений період, строк повноважень членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства?

2.2. З якого моменту відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, особи, обрані членами спостережної / наглядової ради акціонерного товариства, набували повноважень члена спостережної / наглядової ради акціонерного товариства?

2.3. З якого моменту відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, припинялися повноваження членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства?

2.4. Чи передбачали ці закони, чинні у зазначений період, автоматичне припинення повноважень членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статутом акціонерного товариства строку таких повноважень?

2.5. Чи можна стверджувати про те, що відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, повноваження членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства продовжуються і після впливу встановленого статутом акціонерного товариства строку, на який вони були обрані?

2.6. Чи припинялися повноваження членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства, створеного до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», автоматично після закінчення встановленого пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» строку на приведення статуту та внутрішніх положень акціонерного товариства у разі, якщо акціонерне товариство не виконало цю вимогу закону та не привело свій статут та внутрішні положення у відповідність до цього закону?

3. Чи припиняються відповідно до вимог Закону України «Про господарські товариства» та Закону України «Про акціонерні товариства» (чинних у період з 23 січня 2004 року - дати обрання загальними зборами Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» членів спостережної ради до 08 лютого 2016 року - дати прийняття спостережною радою Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» спірних у справі № 921/67/19 рішень) повноваження члена спостереженої/наглядової ради акціонерного товариства у разі, якщо такий член втратив статус акціонера цього товариства? Чи передбачали ці закони, чинні у зазначений період, таку підставу припинення повноважень члена спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства, як втрата ним статусу акціонера цього товариства?

4. Чи зобов'язує частина п'ята статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній станом на 08 лютого 2016 року - дату прийняття спостережною радою відповідачам спірних у цій справі рішень) наглядову раду акціонерного товариства у разі прийняття рішення про скликання позачергових загальних зборів з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного зазначати у такому рішенні обґрунтування (мотиви), в чому полягав інтерес товариства прийняти саме таке рішення?

Питання поставлені в аспекті обставин господарської справи № 921/67/19, що перебуває на розгляді Палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду.

II. АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА

1. Специфікою організації діяльності загальних зборів як вищого органу управління в акціонерному товаристві обумовлюється необхідність створення в них постійно діючого представницького органу – ради, яка призначена здійснювати контроль за діяльністю виконавчого органу товариства та підзвітна в своїй діяльності загальним зборам акціонерів.¹ Така рада є постійно діючим органом, призначеним здійснювати контроль за діяльністю виконавчого органу АТ та захист прав акціонерів.²

Отже, рада АТ є своєрідним представницьким органом управління, що має певну компетенцію, функціонально спрямовану на контроль за діяльністю виконавчого органу АТ і захист інтересів акціонерів.

2. Релевантне законодавство України, чинне у період 2004 – 2016 років, якого торкається запит про надання наукового висновку, не відзначається єдністю термінології на позначення такого органу управління господарського товариства (і акціонерного товариства зокрема).

¹ Корпоративне управління: Монографія / І. Спасибо-Фатєєва, О. Кібенко, В. Борисова; За ред. проф. І. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Право, 2007. – С. 374.

² Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 3: Юридична особа / За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд, 2009. – С. 581.

Так, Конституція України (ч. 4 ст. 103, ч. 1 ст. 120) оперує терміном «наглядова рада». Так само «наглядовою радою» іменується відповідний орган в ст. 160 ЦК України та в ст.ст. 51-57 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI.

Натомість ст. 46 Закону України «Про господарські товариства» визначала відповідний орган як раду акціонерного товариства (спостережну раду). Зміни, які уніфікували найменування цього органу управління АТ із положеннями ЦК України та Закону України «Про акціонерні товариства» були внесені лише Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27.04.2007 № 997-V, що набрав чинності з 20.06.2007. Причому з точки зору юридичної техніки така уніфікація була здійснена самою лише зміною найменування відповідного органу управління – його компетенція та сутнісна природа ні в чому не змінилися.

Так само «радою товариства (спостережною радою)» іменувався відповідний орган управління господарського товариства (eo ipso - і АТ також) і в первісній редакції ч. 2 ст. 89 ГК України. «Наглядовою радою» він став іменуватися в тексті ГК лише після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12.02.2015 № 191-VIII, а в чинній редакції цієї статті ГК цей орган управління взагалі не згадується.

У статті 39 Закону України «Про банки і банківську діяльність» відповідний орган управління іменувався «спостережною радою» і був переіменований в «раду банку» лише після викладення цієї статті закону у новій редакції Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках» від 04.07.2014 № 1587-VII.

Наведені приклади переконливо свідчать, що жодної функціональної різниці між «радою», «спостережною радою» та «наглядовою радою» акціонерного товариства не існує – у всіх цих випадках йдеться про суто термінологічні розбіжності, які поступово уніфікуються в міру розвитку та удосконалення корпоративного законодавства України.

3. Відповідно до приписів ч. 1 ст. 160 ЦК України (у редакції, що набрала чинності з 01.01.2004) в акціонерному товаристві може бути створена наглядова рада акціонерного товариства, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства. Випадки обов'язкового створення в акціонерному товаристві наглядової ради встановлюються законом.

Підпунктом 27 пункту 6 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27.04.2007 № 997-V, здійснена термінологічна уніфікація положень ст. 160 ЦК України та ст. 46 Закону України «Про господарські товариства», зокрема – в частині найменування наглядової ради як органу управління АТ.

Відповідно до пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких

законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27.04.2007 № 997-V юридичні особи, які створено до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом року з дня набрання чинності цим Законом привести свої статuti у відповідність із цим Законом. До приведення статутів у відповідність із цим Законом юридичні особи керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.

При цьому слід мати на увазі також і приписи ч. 2 ст. 4 ЦК України, відповідно до яких встановлено примат норм ЦК як основного акту цивільного законодавства – саме у цьому сенсі відповідна норма ЦК була витлумачена і рішенням КСУ у справі за конституційним зверненням громадянки Галкіної Зінаїди Григорівни щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 3 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» (справа про заборону розірвання договорів інвестування житлового будівництва) від 13.03.2012 № 5-рп/2012.

У сукупності вказані законодавчі положення означають, зокрема, що:

- З 01.01.2004 до правовідносин, пов'язаних із створенням та діяльністю наглядового органу АТ застосовуються положення ст. 160 ЦК України незалежно від того, як саме іменується такий орган управління конкретного АТ відповідно до його статуту. Положення статуту АТ з вказаної дати не мають юридичної сили в частині, що суперечить приписам ЦК України, однак сама лише невідповідність найменування наглядового органу АТ вимогам ст. 160 ЦК не може вважатися такою суперечністю і не спричинює неможливість застосування відповідних положень статуту.

- До 20.06.2008 включно усі АТ повинні були привести свої статuti у відповідність із змінами, внесеними до чинного законодавства України Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27.04.2007 № 997-V. Однак невиконання цієї вимоги не спричинює недійсності статуту АТ, не приведено у відповідність до вимог закону. Просто в період з 20.06.2007 по 20.06.2008 положення статуту АТ застосовувалися переважно перед нормами Закону України від 27.04.2007 № 997-V навіть якщо вони йому і суперечили. Починаючи ж з 21.06.2008 такі положення статуту АТ, які суперечать Закону України від 27.04.2007 № 997-V і не приведені у відповідність з ним, не мають більше юридичної сили і замість них застосовуються відповідні норми вказаного Закону.

З цих причин, а також враховуючи викладене у пунктах 1 і 2 Аналітичної частини цього Наукового висновку, приведення статутів АТ, в яких була створена спостережна рада, у відповідність до вимог ЦК України та Закону України від 27.04.2007 № 997-V не означала створення наглядової ради як нового органу управління замість спостережної ради – йшлося всього лише про перейменування відповідного органу управління АТ з метою термінологічної уніфікації.

4. Викладене у пункті 3 Аналітичної частини цього Наукового висновку повною мірою стосується і положень розділу VIII та пункту 5 розділу XVII

Закону України «Про акціонерні товариства» (причому як до, так і після внесення змін до останніх Законом України від 03.02.2011 № 2994-VI).

Функціонально рада АТ (спостережна рада), про яку йдеться у ст. 46 Закону України «Про господарські товариства» (у редакції, чинній як до, так і після 20.06.2007) нічим не відрізняється від наглядової ради АТ за ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства»: в обох випадках йдеться про орган управління АТ, який по суті здійснює захист прав акціонерів товариства, представляє їх інтереси, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу АТ.

Варто також зауважити, що за правилами чч. 1, 2 ст. 14 ЦК України цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства. Особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї. Водночас, Закон України «Про акціонерні товариства» (як, власне, і до нього ЦК України та Закон України від 27.04.2007 № 997-V) не встановлює чітко та однозначно необхідність ліквідувати такий орган управління, як спостережна рада, та створити наново такий орган управління, як наглядова рада. Та це було б і нерозумно з огляду на повну функціональну ідентичність цих органів управління АТ.

Зазначене свідчить також і про те, що раніше створена спостережна / наглядова рада АТ фактично розглядалася як наглядова рада АТ в розумінні положень ст. 160 ЦК України та ст.ст. 51-57 Закону України «Про акціонерні товариства» незалежно від того, чи було таким АТ виконано вимоги закону і приведено найменування відповідного органу управління у відповідність з такими вимогами. Через це немає підстав стверджувати що у разі невиконання АТ вимог пункту 5 розділу XVII Закону України «Про акціонерні товариства» повноваження раніше обраних членів спостереженої / наглядової ради такого АТ припинялися автоматично чи підлягати припиненню в іншому порядку.

5. Ані ЦК України, ані Закон України «Про господарській товариства» (у редакціях, що були чинні станом на 23.01.2004) не регламентують питання порядку виникнення та припинення повноважень членів ради АТ (спостережної ради, наглядової ради). Очевидно, законодавець мав на увазі необхідність конкретизації цих питань у статуті АТ, що підтверджується і змістом приписів абз. 2 ч. 1 ст. 92 ЦК, відповідно до яких порядок створення органів юридичної особи встановлюється насамперед установчими документами і тільки потім законом.

Не розкриваються відповідні питання і в тексті Принципів корпоративного управління, затверджених рішенням ДКЦПФР від 11.12.2003 № 571, що було чинним до липня 2014 року.

Певною мірою додала ясності розглядуваному питанню первинна редакція Закону України «Про акціонерні товариства», що набрала чинності з 30.04.2008: відповідно до ч. 2 ст. 53 цього Закону повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його затвердження рішенням загальних зборів товариства (тобто фактично – з моменту прийняття загальними зборами АТ відповідного рішення). Наступні зміни, внесені до ч. 2 ст. 53 Закону України «Про акціонерні товариства» Законом України від 03.02.2011 № 2994-VI концептуально цього підходу не змінили. Утім, не можна стверджувати, що Закон України «Про

акціонерні товариства» запровадив у цьому аспекті якість абсолютно нове рішення, практично ним було просто зафіксовано розумний підхід, який з необхідністю впливав із правової природи юридичної особи та її органів управління: оскільки рішення органу управління юридичної особи приватного права втілює її юридично значущу волю і не потребує підтвердження якимось іншим органом (цієї юридичної особи, іншої чи органом публічної влади тощо), то передбачені таким рішенням правові наслідки настають з моменту прийняття такого рішення.

Законом України від 07.04.2015 № 289-VIII стаття 53 Закону України «Про акціонерні товариства» була викладена в новій редакції, яка, однак набрала чинності лише з 01.05.2016, тобто після завершення періоду, який нас цікавить в контексті запиту про надання наукового висновку (тобто після 08.02.2016). Тільки за цією редакцією відповідних положень закону питання про момент виникнення повноважень члена наглядової ради АТ не зазнали кардинальних змін (ч. 7 ст. 53), але нарешті дістало хоча б часткової визначеності питання про строк повноважень членів наглядової ради та наслідки спливу такого строку. Відповідно до ч. 1 ст. 53 вказаного Закону України «Про акціонерні товариства» (у відповідній редакції):

Члени наглядової ради публічного акціонерного товариства обираються акціонерами під час проведення загальних зборів товариства на строк до наступних річних зборів товариства.

Якщо річні збори публічного акціонерного товариства не були проведені у строк, встановлений статтею 32 цього Закону, або не було прийнято рішення, передбачені пунктами 17 та 18 частини другої статті 33 цього Закону, повноваження членів наглядової ради припиняються, крім повноважень з підготовки, скликання і проведення річних зборів товариства.

6. Викладене у пункті 5 Аналітичної частини цього Наукового висновку дозволяє стверджувати, що протягом всього періоду, що нас цікавить в контексті запиту про надання наукового висновку (тобто з 23.01.2004 по 08.02.2016), строк повноважень членів спостережної / наглядової ради АТ на законодавчому рівні ані визначений, ані обмежений не був, а члени такої ради набували повноважень з моменту прийняття загальними зборами акціонерів товариства рішення про їх обрання.

З питанням про припинення повноважень членів спостережної / наглядової ради АТ внаслідок спливу строків таких повноважень питання є дещо складнішим й вирішується залежно від того, чи передбачені такі строки статутом АТ та/або рішенням про обрання членів спостережної / наглядової ради АТ. Такий підхід зумовлюється тим, що:

- по-перше, порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом (абз. 2 ч. 1 ст. 92 ЦК);

- по-друге, загальні збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що передані загальними зборами до компетенції виконавчого органу (ч. 1 ст. 98 ЦК); тому загальні збори АТ вправі прийняти будь-яке рішення, що не суперечить статуту АТ і закону.

6.1. Отже, якщо такі строки вказаним чином встановлені не були, то з огляду на законодавчу неврегульованість вказаного питання раз обрані члени спостережної / наглядової ради АТ в межах періоду, що нас цікавить (23.02.2004 – 08.02.2016) зберігали свої повноваження аж до їх переобрання загальними зборами АТ.

6.2. Якщо ж статутом АТ та/або рішенням про обрання членів спостережної / наглядової ради АТ були встановлені строки їх повноважень, то слід брати до уваги те, які наслідки впливу таких строків визначені таким статутом АТ та/або рішенням про обрання членів спостережної / наглядової ради АТ.

Однак у випадку, коли таких наслідків ані статутом АТ, ані рішенням про обрання членів спостережної / наглядової ради АТ не передбачено, а строк повноважень таких членів спостережної / наглядової ради АТ у вказаному порядку все ж таки встановлений, то слід вважати, що у разі його впливу повноваження членів спостережної / наглядової ради АТ автоматично припиняються, адже:

- органи будь-якої юридичної особи повинні діяти **відповідно до установчих документів** та закону (ч. 1 ст. 92 ЦК);
- загальні збори акціонерного товариства є вищим органом АТ (ч. 1 ст. 159 ЦК), через що його рішення апріорі є обов'язковими для інших органів управління АТ, включаючи спостережну / наглядову раду.

7. Відповідно до ч. 1 ст. 46 Закону України «Про господарські товариства» (у редакції станом на 23.01.2004) рада акціонерного товариства (спостережна рада) може створюватися з числа акціонерів такого АТ. При цьому ані ЦК України, ані Закон України «Про господарські товариства» не передбачали у якості підстав припинення повноважень особи, обраної членом спостережної / наглядової ради АТ, втрату нею статусу акціонера такого АТ.

Відповідна підстава могла бути встановлена у статуті АТ, що впливає з приписів абз. 2 ч. 1 ст. 92 ЦК України, але за відсутності в статуті відповідних положень повноваження членів спостережної / наглядової ради АТ не припинялися автоматично внаслідок втрати ними статусу акціонерів, хоча могли бути безперешкодно припинені з цих причин відповідним рішенням загальних зборів АТ.

Закон України «Про акціонерні товариства» у такому підході нічого не змінив, адже ст. 57 вказаного Закону:

- по-перше, закріпила загальний принцип про припинення повноважень членів наглядової ради лише за рішенням загальних зборів АТ;
- по-друге, закріпила вичерпний перелік випадків припинення повноважень членів наглядової ради АТ без прийняття загальними зборами відповідного рішення, причому втрата членом наглядової ради статусу акціонера серед таких підстав передбачена не була;
- по-третє, встановила допустимість встановлення додаткових підстав для припинення повноважень, члена наглядової ради у статуті АТ, причому з огляду на відсутність відповідної заборони таке положення статуту АТ могло передбачати й автоматичне припинення членом наглядової ради своїх повноважень внаслідок втрати ним статусу акціонера АТ.

Отже, повноваження члена спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства у разі, якщо такий член втратив статус акціонера цього товариства, автоматично не припиняються, якщо інше не встановлено статутом цього товариства. Однак загальні збори акціонерного товариства можуть безперешкодно припинити повноваження члена наглядової ради такого товариства у тому числі й з мотивів втрати ним статуту акціонера.

8. Відповідно до частини п'ятої статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній станом на 08 лютого 2016 року) якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів з письмовим повідомленням акціонерів про проведення позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього Закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного. У такому разі за відсутності кворуму позачергових загальних зборів повторні загальні збори не проводяться. Наглядова рада не може прийняти рішення, зазначене в абзаці першому цієї частини, якщо порядок денний позачергових загальних зборів включає питання про обрання членів наглядової ради.

Доволі очевидно, що буквально закон не покладає на наглядову раду обов'язку зазначити у такому рішенні зміст мотивів та вказати у чому саме полягають відповідні інтереси акціонерного товариства.

Разом з тим, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 116 ЦК України будь-який учасник будь-якого господарського товариства (а отже – і акціонер АТ) має право одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом. З цих причин акціонер не позбавлений права звернутися до АТ з вимогою про надання повної інформації про те, у чому саме полягає інтерес товариства у прийнятті наглядовою радою АТ рішення відповідно до ч. 5 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства». сумнівно, щоправда, що з огляду на досить короткий строк від дати повідомлення до дати проведення зборів (15 днів) така можливість достатньою мірою буду гарантувати інтереси акціонера.

Крім того, істотним є те, що абз. 1 ч. 3 ст. 92 ЦК України орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.

Водночас у практиці Верховного Суду вже досить сталою є позиція, за якою добросовісність як фундаментальний принцип, загальний масштаб поведінки суб'єктів у цивільних правовідносинах, вимагає у тому числі того, щоб цивільно-правовий інструментарій не використовувався з метою, що свідчить про зловживання відповідними правовими можливостями – право не може використовуватися «на зло» (див., зокрема, постанову Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 693/624/19).

З цих міркувань будь-яке обмеження прав і законних інтересів акціонерів, хоча б воно і допускалося законом за певних умов, має бути підставним та мотивованим, а акціонери повинні мати ефективну можливість вчасно отримати вичерпну інформацію про мотиви такого обмеження. Тому слід вважати, що у

разі прийняття наглядовою радою АТ рішення про скликання позачергових загальних зборів з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного у такому рішенні мають бути зазначені обґрунтування (мотиви), в чому саме полягав інтерес товариства прийняти саме таке рішення.

Враховуючи викладене, слід дійти таких висновків:

1. Спостережна рада та наглядова рада акціонерного товариства є тотожними (однаковими, тими самими) органами управління акціонерним товариством в розумінні положень Закону України «Про господарські товариства» (в редакціях як до 20 червня 2007 року, так після цієї дати), Цивільного кодексу України та Закону України «Про акціонерні товариства».

1.1. Положення частини другої статті 4 та частини першої статті 160 Цивільного кодексу України (в редакції, що набули чинності з 01 січня 2004 року), положення підпункту 27 пункту 6 розділу I у сукупності з пунктом 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» № 997-V від 27 квітня 2007 року слід тлумачити так, що стосовно акціонерних товариств, створених до набрання ним чинності, в яких вже була створена спостережна рада, ані ЦК України, ані Закон України № 997-V від 27 квітня 2007 року не передбачають створення такого нового органу як «наглядова рада», а йдеться лише про необхідність зміни назви такого вже створеного в акціонерному товаристві органу як «спостережна рада». Тому з моменту набрання чинності Законом України № 997-V від 27 квітня 2007 року таке акціонерне товариство має привести свій статут в частині, що стосується спостережної ради, у відповідність із Законом України № 997-У від 27 квітня 2007 року шляхом внесення змін до статуту в частині назви цього органу.

1.2. Положення розділу VIII «Наглядова рада акціонерного товариства» у сукупності з пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній станом на дату набрання чинності цим законом) слід тлумачити таким чином, що стосовно акціонерних товариств, створених до набрання цим законом чинності, в яких вже була створена спостережна / наглядова рада, з набранням чинності Законом України «Про акціонерні товариства» в такому акціонерному товаристві, створеному до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», в якому вже створена спостережна чи наглядова рада, такий новий орган, як «наглядова рада» не створюється, а товариство з моменту набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства» лише має привести свій статут в частині, що стосується спостережної і наглядової ради, у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства».

1.3. Закон України «Про акціонерні товариства» не передбачає припинення (ліквідацію, реорганізацію) в акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим законом, такого створеного у товаристві

відповідно до вимог попереднього законодавства органу як «спостережна рада» чи «наглядова рада» з одночасним створенням у відповідності до Закону України «Про акціонерні товариства» нового органу «наглядова рада».

2. У період з 23 січня 2004 року - дати обрання загальними зборами Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаши» членів спостережної ради до 08 лютого 2016 року - дати прийняття спостережною радою Відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаши» спірних у справі № 921/67/19 рішень відповідно до норм ЦК України, Законів України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства» був передбачений такий порядок припинення повноважень членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства:

2.1. Чинним у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавством строк повноважень членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства не був визначений.

2.2. Відповідно до змісту чинного у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавства особи, обрані членами спостережної / наглядової ради акціонерного товариства, набували повноважень члена спостережної / наглядової ради акціонерного товариства з моменту прийняття загальними зборами акціонерного товариства рішення про їх обрання.

2.3. Відповідно до змісту чинного у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавства повноваження членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства припинялися:

- з дати прийняття рішення загальними зборами акціонерного товариства про звільнення (припинення повноважень) таких членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства;

або

- з дати прийняття рішення загальними зборами акціонерного товариства про переобрання таких членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства (тобто обрання замість них інших осіб);

- з дня, наступного за останнім днем строку повноважень таких членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства, якщо цей строк був встановлений статутом АТ або рішенням загальних зборів акціонерного товариства рішення про обрання відповідних членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства.

2.4. Відповідно до змісту чинного у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавства повноваження осіб, обраних членами спостережної / наглядової ради акціонерного товариства, припинялися автоматично після закінчення строку, на який їх було обрано, якщо такий строк був встановлений статутом АТ або рішенням загальних зборів акціонерного товариства рішення про обрання відповідних членів спостережної / наглядової ради акціонерного товариства.

2.5. Немає підстав стверджувати, що відповідно норм ЦК України, Законів України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства», чинних у зазначений період, повноваження членів

спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства продовжуються і після спливу встановленого статутом акціонерного товариства строку, на який вони були обрані.

2.6. Повноваження членів спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства, створеного до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», не припинялися автоматично після закінчення встановленого пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» строку на приведення статуту та внутрішніх положень акціонерного товариства у разі, якщо акціонерне товариство не виконало цю вимогу закону та не привело свій статут та внутрішні положення у відповідність до цього закону.

3. Чинним у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавством (зокрема, Законами України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства») повноваження члена спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства у разі, якщо такий член втратив статус акціонера цього товариства, автоматично не припинялися, якщо інше не встановлено статутом цього товариства.

Такої підстави припинення повноважень члена спостереженої / наглядової ради акціонерного товариства, як втрата ним статусу акціонера цього товариства, чинне у період з 23 січня 2004 року по 08 лютого 2016 року законодавство (зокрема, Закони України «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства») не передбачало.

4. З урахуванням принципу добросовісності (пункт 6 статті 3 ЦК України) як однієї з фундаментальних засад приватного права положення частини п'ятої статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній станом на 08 лютого 2016 року) слід тлумачити таким чином, що у разі прийняття наглядовою радою акціонерного товариства рішення про скликання позачергових загальних зборів з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного у такому рішенні мають бути зазначені обґрунтування (мотиви), в чому саме полягав інтерес товариства прийняти саме таке рішення.

Член Науково-консультативної
ради при Верховному Суді,
проректор ПВНЗ «Харківський інститут
кадрів управління», кандидат юридичних наук,
адвокат

Ю.В. Мица